

Politik Kararlar Almada Dindarlığın Etkisi Nedir? Yetişkinler Üzerine Nicel Bir Araştırma

Doğan Bekir Dökücü

Mardin Artuklu Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Din Bilimleri Anabilim Dalı, Mardin, Türkiye
0000-0002-0857-2818
ror.org/0396cd675
dogandokucu@artuklu.edu.tr

Ali Ayten

Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
0000-0002-2787-2429
ror.org/02kswqa67
aliayten@marmara.edu.tr

Öz

Seçimler sırasında bireyin oy vereceği adaya veya partiye karar vermesine karşılık gelen politik karar verme, bilişsel bir süreç sonucunda ortaya çıkmaktadır. Seçmenler politik karar verme sürecinde farklı karar verme tarzları kullanmakta ve bireylerin kullandıkları karar verme tarzları bir dizi faktöre bağlı olarak değişmektedir. Bu faktörlerden birinin bireylere hayat tarzı, düşünme sistemi ve dünyaya bakış açısı sunan din ve dindarlık olduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede makalede kişilerin politik karar verme tarzları ile dindarlık düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bununla birlikte oy vermeyi dinî bir görev olarak görmenin dindarlık ile politik karar alma tarzları ilişkisindeki düzenleyici rolü de incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, İstanbul'un farklı ilçelerinde ikamet etmekte olan yaşları 25 - 65 yaş arasında değişen 310 katılımcı oluşturmaktadır. Kişisel Bilgi Formu, Politik Karar Verme Ölçeği ve Dindarlık Ölçeği veri toplamak için kullanılmıştır. Araştırma verileri Kasım-2021 tarihinde yüzyüze şekilde toplanmıştır. Bulgular politik karar verme tarzları ile dindarlık eğilimleri arasında güçlü ilişkilere işaret etmiştir. Nitekim bireylerin dindarlık eğilimleri arttıkça daha hızlı ve daha kolay politik karar vermeyi sağlayan tarzlara yönelik eğilimlerinin arttığı tespit edilmiştir. Dindarlığı daha yüksek olan bireyler hızlı ve sade, bilişsel kısayol temelli, partizan ve içgörüsül karar verme tarzlarına daha fazla eğilim göstermektedir. Dindarlık ile analitik karar verme tarzı arasındaki ilişkiye yönelik yapılan analizlerde ise bu iki değişken arasında ilişki olduğu ve bilgi-ibadet boyutuna yönelik eğilimin analitik karar verme tarzına yönelik eğilimi artırdığı görülmüştür. Yine bulgulara göre oy vermeyi dinî bir görev olarak görme dindarlık ve analitik karar verme arasında düzenleyici etkiye sahiptir. Daha açık bir ifadeyle oy vermeyi dinî bir görev olarak görmenin dindarlığın analitik karar vermeye olan etkisini artırdığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Din Psikolojisi; Oy Verme Davranışı; Seçmen Davranışı; Politik Karar Verme; Bilişsel Kısayol; Dindarlık; Dindarlık Boyutları

Öne Çıkanlar

- Politik karar verme tarzları ile dindarlık eğilimleri arasında ilişkiler vardır.
- Oy vermeyi dinî bir görev olarak görmenin dindarlık ile politik karar verme tarzları ilişkisinde düzenleyici rolü vardır.
- Dindarlık eğilimleri yüksek olan bireyler daha hızlı politik karar verilmesini sağlayan tarzlara daha fazla eğilimlidir.
- Politik karar verme tarzlarından birisi olan analitik karar verme dindarlığın alt boyutlarından birisi olan bilgi-ibadet boyutuyla ilişkilidir.

Atıf Bilgisi

Dökücü, Doğan Bekir – Ayten, Ali. “Politik Kararlar Almada Dindarlığın Etkisi Nedir? Yetişkinler Üzerine Nicel Bir Araştırma”. *Eskiyeni* 52 (Mart 2024), 31-49.

Makale Bilgileri

<i>Etik Beyan</i>	Bu çalışma Prof. Dr. Ali Ayten danışmanlığında Haziran 2022 tarihinde tamamladığımız “Politik Karar Verme Tarzları ve Dindarlık ilişkisi Üzerine Nicel Bir Araştırma” başlıklı yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır.	
<i>Etik Kurul İzni</i>	Etik onay, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Araştırma Etik Kurulu tarafından verilmiş olup 01.09.2021 tarihli ve 2021-63 numaralıdır.	
<i>Geliş Tarihi</i>	30 Aralık 2023	
<i>Kabul Tarihi</i>	21 Mart 2024	
<i>Yayın Tarihi</i>	26 Mart 2024	
<i>Hakem Sayısı</i>	İki İç Hakem - İki Dış Hakem	
<i>Değerlendirme</i>	Çift Taraflı Kör Hakemlik	
<i>Etik Beyan</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.	
<i>Benzerlik Taraması</i>	Yapıldı – Turnitin	
<i>Etik Bildirim</i>	eskiyenidergi@gmail.com	
<i>Yazar Katkıları</i>	Araştırmanın Tasarımı (CRediT 1)	Yazar-1 (%55) - Yazar-2 (%45)
	Veri Toplanması (CRediT 2)	Yazar-1 (%70) - Yazar-2 (%30)
	Araştırma - Veri Analizi- Doğrulama (CRediT 3-4-6-11)	Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40)
	Makalenin Yazımı (CRediT 12-13)	Yazar-1 (%70) - Yazar-2 (%30)
	Metnin Tashihi ve Geliştirilmesi (CRediT 14)	Yazar-1 (%80) - Yazar-2 (%20)
<i>Çıkar Çatışması</i>	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.	
<i>S. Kalkınma Amaçları</i>	--	
<i>Lisans</i>	CC BY-NC 4.0	

What is the Role of Religiosity on Political Decision-Making Styles? A Quantitative Study on Adults

Doğan Bekir Dökücü

Mardin Artuklu University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Religious Sciences, Mardin, Türkiye

0000-0002-0857-2818

ror.org/0396cd675

dogandokucu@artuklu.edu.tr

Ali Ayten

Marmara University, Faculty of Theology, Department of Psychology of Religion, İstanbul, Türkiye

0000-0002-2787-2429

ror.org/02kswqa67

aliayten@marmara.edu.tr

Abstract

The political decision-making process, which corresponds to an individual's determination of which candidate or party to vote for during elections, emerges from a cognitive process. Voters use various decision-making styles in this political decision-making process, and the decision-making styles used by individuals vary depending on several factors. Among these factors, it is believed that one significant aspect influencing individuals' lifestyles, cognitive frameworks, and perspectives is religion and religiosity. The examines the relationship between individuals' political decision-making styles and their religiosity level. In addition, the moderating role of seeing voting as a religious duty in the relationship between religiosity and political decision-making styles is also examined. The study group of the research consists of 310 participants residing in different districts of İstanbul, ranging in age from 25 to 65. A Personal Information Form, Political Decision-Making Scale, and Religiosity Scale are utilized to collect relevant data. The research data was collected face-to-face in November 2021. It is fair to say that the findings obtained have indicated strong relationships between political decision-making styles and religiosity tendencies. As matter of fact, it has been found that as individuals' religiosity tendencies increased, their tendencies towards that enabled faster and easier political decision-making styles. Individuals with higher levels of religiosity also tend to exhibit a preference for rapid and straightforward, cognitive shortcut-based, partisan, and intuitive decision-making styles. Analyses of the relationship between religiosity and analytical decision-making style revealed a positive association, indicating that a tendency towards the knowledge-worship dimension increased the inclination towards analytical decision-making style. In line with the data the study has yielded, the parameter of considering voting as a religious duty modarate religiosity and analytical decision-making. More clearly, it has been determined that seeing voting as a religious duty increases the effect of religiosity on analytical decision-making.

Keywords

Psychology of Religion; Voting Behavior; Voter Behavior; Political Decision-Making; Cognitive Heuristics; Religiosity; Dimensions of Religiosity

Highlights

- There are relationships between political decision-making styles and religiosity.
- The moderator role of considering voting as a religious duty influences the relationship between religiosity and political decision-making styles.
- Individuals with higher religiosity tend to favor styles that facilitate quicker political decision-making.
- One of the political decision-making styles, analytical decision-making, is associated with the knowledge-worship dimension of religiosity.

Citation

Dökücü, Doğan Bekir – Ayten, Ali. “What is the Role of Religiosity on Political Decision-Making Styles? A Quantitative Study on Adults”. *Eskiyeni* 52 (March 2024), 31-49.

Article Information

<i>Ethical Statement</i>	This article is extracted from my master thesis entitled “A Quantitative Research On The Re-lationship Between Political Decision Making Styles And Religiosity”, supervised by Prof. Dr. Ali Ayten (Master’s Thesis, Marmara University, Istanbul/Turkey, 2022).	
<i>Ethics committee approval</i>	Ethical Approval: Granted by Marmara Univeristy, Social Sciences Researches Ethics Panel, dated 01.09.2021 and numbered 2021-63.	
<i>Date of submission</i>	30 December 2023	
<i>Date of acceptance</i>	21 March 2024	
<i>Date of publication</i>	26 March 2024	
<i>Reviewers</i>	Two Internal & Two External	
<i>Review</i>	Double-blind	
<i>Plagiarism checks</i>	Yes - Turnitin	
<i>Conflicts of Interest</i>	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest	
<i>Complaints</i>	eskiyenidergi@gmail.com	
<i>Author Contributions</i>	Conceptualization (CRediT 1)	Author-1 (%55) - Author-2 (%45)
	Data Curation (CRediT 2)	Author-1 (%70) - Author-2 (%30)
	Investigation - Analysis - Validation (CRediT 3-4-6-11)	Author-1 (%60) - Author-2 (%40)
	Writing (CRediT 12-13)	Author-1 (%70) - Author-2 (%40)
	Writing – Review & Editing (CRediT 14)	Author-1 (%80) - Author-2 (%20)
<i>S. Development Goals</i>	---	
<i>License</i>	CC BY-NC 4.0	

Giriş

Seçimler ve oy verme demokrasinin en önemli unsurlarındandır.¹ Çünkü birey verdiği oylarla bir adayın/partinin yönetime gelmesine etki eder ve dolaylı bir şekilde kamu politikalarının oluşmasında söz sahibi olur. Bu yüzden son yüzyılda demokratik yönetim biçimlerinin de yaygınlaşmasıyla oy verme davranışlarının anlaşılması daha önemli hale gelmiş, konunun çok boyutlu yapısı sebebiyle farklı disiplinler bu konuda pek çok araştırma yapmıştır. Bazı araştırmacılar seçmenlerin oy verirken hangi kriterlere göre oy verdiğini araştırırken² bazıları ise bireylerin oy vermeye katılım durumlarını, hangi faktörlerin katılım oranlarını artırıp hangi faktörlerin azalttığını araştırmıştır.³ Oy verme davranışını etkileyen faktörlerden birisinin de dindarlık olduğu düşünülmüş ve pek çok araştırmada dindarlığın oy verme davranışı üzerindeki etkisi konu edinilmiştir.⁴

İçerdiği pek çok öğreti ve değer sistemiyle dinler, mensuplarına bir dünya görüşü, düşünme biçimi ve hayat tarzı sunar.⁵ Sadece ölümden sonrasına yönelik açıklamalar yapmakla kalmayıp bireyin bu dünyadaki hayatına, kararlarına da yön verirler.⁶ Birey nasıl giyineceğine, ne yiyip içeceğine, kiminle evlenip nasıl bir hayat kuracağına ve nasıl bir sosyal ortamda ilişkilerini geliştireceğine karar verirken dinden etkilenir.⁷ Bireyin hayatının pek çok alanında etkili olan din, bireyin politik görüşünün şekillenmesi ve oy verme davranışı üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir. Literatür incelendiğinde dindarlığın ve oy verme davranışının çok boyutlu bir yapıda olması sebebiyle konunun birçok farklı açıdan ele alındığı ve araştırmacıların konunun farklı yönlerine odaklandıkları görülmüştür. Örneğin Çarkoğlu konuyu *çevre-merkez teorisi* temelinde ele almış ve oy verme davranışı ile dindarlık ilişkisini tarihsel ve kültürel temeller açısından değerlendirmiştir.⁸ Esmer ve Petterson ise sekülerleşme ve modernleşme bağlamında politik davranışlar ile dindarlık arasındaki ilişkiyi anlamaya çalışmışlar ve dindarlığın politik davranışlar üzerinde önemli bir yere sahip olduğunu ortaya koymuşlardır.⁹

¹ Yılmaz Aliefendioğlu, “Temsili Demokrasinin ‘Seçim’ Ayağı”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 60 (2005), 72.

² İzzet Burak Keçeci, *Yerel Seçimlerde Seçmen Tercihlerini Etkileyen Faktörler: Ankara Örneği* (Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021); Bayram Coşkun - Mehmet Şirin Çetin, “Yerel Seçimlerde Seçmen Davranışını Etkileyen Faktörler: Muş Örneği”, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7/6 (2019), 241-255.

³ S. Erdem Aytaç - Susan C. Stokes, *Ne Değişir ki?* (İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2020).

⁴ Ferihan Polat, *Dinin Türk Seçmen Davranışı Üzerindeki Etkisi: Denizli İli Örneği* (Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009); Ali Acar vd., “Religious Factors On The Voter Behavior”, *International Journal of Multidisciplinary Thought* 2/4 (2012), 209-215; Mert Aslan, *Siyasal İletişim ve Din: Seçmen Davranışında Dini İnançların Rolü Üzerine Bir Araştırma* (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015); Halil Bilecen, “Understanding Voting Behaviour in Turkey: Ethnicity vs. Religion”, *Akademik Bakış Dergisi* 56 (2016), 531-553.

⁵ Hayati Hökelekli, “Din, Dindarlık ve Boyutları”, içinde *Din Psikolojisi*, ed. Hayati Hökelekli (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2018), 28.

⁶ İlhan Topuz, “Dini Değerlerin Karar Alma Süreçlerindeki Etkisi”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 13/3 (2013), 69-88.

⁷ Ali Ayten - M. Enes Vural, *Ah Bu Gençler: Günümüz Gençliğinde Dini Kimliğin Görünümleri* (İstanbul: İz Yayınları, 2023).

⁸ Ali Çarkoğlu, “Electoral Choice and Religion: Turkey” *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. ed. William R. Thompson (Oxford: Oxford University Press, Eylül 2019).

⁹ Yılmaz Esmer - Thorleif Petterson, “The Effects of Religion and Religiosity on Voting Behavior”, *The Oxford Handbook of Political Behavior*, ed. Russell J. Dalton ve Hans-Dieter Klingemann (New York: Oxford University Press, Ağustos 2007), 1-29.

Dinin genel olarak bireyin hayatı üzerindeki etkisine dair araştırma yapan Günay⁸, Erzurum yöresinde yürüttüğü araştırmasında, seçmenin %49,7'sinin oy verirken adayın dindarlığına dikkat ettiğini bulgulamıştır. İlerleyen dönemlerde Aslan⁹ da yürüttüğü araştırmada katılımcıların dindarlık düzeylerindeki artışla birlikte adayların dindar olmasına yönelik beklentinin arttığını tespit etmiştir. Öte yandan Gencer¹⁰, namaz, oruç, zekât ve hac gibi ibadetleri yerine getiren seçmenlerin dindar gördükleri adayları tercih etme eğiliminin yüksek olduğunu bulgulamıştır. Zikredilen çalışmalardan farklı bulgulara ulaşan Polat¹¹ ise dindarlığın seçmen tercihlerinde çok da etkisi olmadığı, asıl önemli olanın sosyal refah ve ekonomik durumlar olduğu sonucuna ulaşmıştır. Temizel¹² de benzer şekilde oy verme davranışı üzerinde sosyal refahın, ekonomik koşulların ve ideolojik tutumların dindarlıktan daha etkili olduğunu ifade etmiştir.

Yukarıda işaret edilen çalışmalarda görüldüğü üzere Türkiye’de genel olarak oy verme davranışı-dindarlık ilişkisine yönelik çalışmalar seçmenlerin oy verme sürecinde adayların dindarlığını bir kriter olarak değerlendirip değerlendirmediklerine, bu ilişkide sekülerleşme ve modernleşmenin etkilerine, din-siyaset ilişkisi bağlamında tarihsel açıdan konunun nasıl ele alınabileceğine odaklanmıştır. Öte yandan yapılan taramalarda konuyu bilişsel perspektiften ele alan, bireylerin oy verme sürecinde kullandıkları farklı karar verme tarzlarına ve bu tarzlarla dindarlık eğilimlerinin nasıl bir ilişkisinin olduğuna dair çalışmaların yeterli düzeyde olmadığı görülmüştür. Oysaki oy verme davranışı bilişsel süreçleri içermekte ve birey diğer kararlarında olduğu gibi oy verme sürecinde de aslında bir karar verme davranışı ortaya koymaktadır.¹³

Karar verme süreci de literatürde farklı disiplinler tarafından zengin içerik ve yaklaşımlarla ele alınmıştır. İlk dönem yapılan çalışmalar konuya daha çok normatif açıdan yaklaşarak sağlıklı kararlar almanın nasıllığını ele almış, karar verme sürecini açıklamaya yönelik yeterli düzeyde araştırma yapmamıştır¹⁴. Fakat Edward¹⁵, Miller¹⁶ Brunswik¹⁷ gibi araştırmacıların çalışmaları bu alana olan ilgiyi artırmış ve karar vermeye betimsel açıdan yaklaşan yüzlerce çalışma yapılmıştır.¹⁸ Bunun sonucu olarak karar vermeye yönelik iki farklı yaklaşım ortaya çıkmıştır. Birincisi rasyonel seçim teorisini içeren ‘normatif yaklaşım’ iken ikincisi davranışsal seçimi içeren ‘betimsel yaklaşım’dır.¹⁹

⁸ Ünver Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat* (İstanbul: Erzurum Kitaplığı Yayınları, 1999).

⁹ Aslan, *Siyasal İletişim ve Din: Seçmen Davranışında Dini İnançların Rolü Üzerine Bir Araştırma*.

¹⁰ Nevzat Gencer, “Çorum’da Dindarlık-Seçmen Tercih İlişkisi”, *Uluslararası Bütün Yönleriyle Çorum Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, ed. Zekeriya Işık (Ankara: Salmat Basım Yayım, 2016).

¹¹ Polat, *Dinin Türk Seçmen Davranışı Üzerindeki Etkisi: Denizli İli Örneği*.

¹² *Türkiye’de Seçmen Davranışlarında Sosyo-Psikolojik, Kültürel ve Dinsel Faktörlerin Rolü: Kuramsal ve Ampirik Bir Çalışma* (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012).

¹³ Richard R. Lau - David P. Redlawsk, *How Voters Decide: Information Processing in Election Campaigns* (New York: Cambridge University Press, 2006).

¹⁴ Kazuhisa Takemura, *Behavioral Decision Theory* (Tokyo: Springer Japan, 2014).

¹⁵ Ward Edwards, “The theory of decision making”, *Psychological Bulletin* 51/4 (1954), 380-417.

¹⁶ George A. Miller, “The magical number seven, plus or minus two: Some limits on our capacity for processing information”, *Psychological Review* 63/2 (1956), 81-97.

¹⁷ Egon Brunswik, *Perception and the Representative Design of Psychological Experiments* (California: University of California Press, 1956).

¹⁸ Paul Slovic - Sarah Lichtenstein, “Comparison of Bayesian and Regression Approaches to the Study of Information Processing in Judgment”, *Organizational Behavior and Human Performance* 6/6 (Kasım 1971), 649-744.

¹⁹ Paul Slovic vd., “Behavioral Decision Theory”, *Annual Review of Psychology* 28/1 (Şubat 1977), 1-39.

Normatif yaklaşım, insanı bütün seçenekleri toplayıp değerlendirebilen, bilişsel açıdan noksanlıkları olmayan varlıklar olarak görmüştür.²⁰ Bunun yanında karar vermenin amacının fayda teorisine²¹ uygun olarak faydayı maksimize etmek olduğunu ileri sürerek karar vermenin nasıllığı üzerinde durmuştur. İnsanı bilişsel sınırlarıyla değerlendiren betimsel yaklaşım ise karar vermeyi bilişsel süreç bağlamında ele almıştır. Ayrıca sürece odaklanarak bireylerin karar verirken ne gibi yollar izlediğine, bilişsel kısıtlılıklarını aşip karar vermek için ne gibi yollara başvurduğuna ve bu süreçte bireyden bireye değişen tarzlar olup olmadığına odaklanmıştır.²² Bu bağlamda en önemli çalışmalardan biri Kahneman tarafından ortaya konmuştur.²³ Kahneman, bilişsel süreçleri ikili bir sınıflandırmayla ele almış ve insanın birinci ve ikinci sistem olarak iki farklı bilişsel tarzı olduğunu ileri sürmüştür.²⁴ Buna göre 1. sistem daha içgüdüsel bir şekilde, geniş ve derinlikli düşünülmeden otomatik bir şekilde hareket edilmesi anlamına gelmektedir. 2. sistem ise bireyin dikkat ve çaba göstererek aktif bir şekilde hareket etmesi demektir. İlk sistemi kullanan birey, hızlı kararlar almasına imkân sağlayan²⁵ bilişsel kısayollara başvurur. Söz konusu kısayollar kişinin farklı düşünme ve karar alma tarzı geliştirmesini mümkün kılar.²⁶ İlgili alan yazında bu tarzlara dair modeller geliştirilmiştir.²⁷

Söz konusu modellerden birini geliştiren Lau ve Redlawsk²⁸, oy verme davranışının bilişsel faaliyet olduğunu savunmuş, karar sürecinde adaylar hakkında neyin, nasıl araştırıldığı, edinilen bilginin derinliği ve karşılaştırılabilirliği gibi hususlar çerçevesinde karar verme tarzlarının oluştuğunu ifade etmiştir. Modele göre politik karar verme sürecinde bireyler beş farklı karar alma tarzına sahiptir: Analitik, partizan, içgörüselsel, hızlı/sade ve bilişsel kısayol temelli.²⁹ Lau ve arkadaşları³⁰ ise yapılan bu teorik çalışmaya dayanarak politik karar verme tarzlarını ölçen bir ölçek geliştirmiştir. Bu çalışmada da politik karar verme tarzları Lau ve Redlawsk'ın öngördüğü şekilde ele alınmış ve Lau ve arkadaşlarının geliştirdiği ölçek kullanılmıştır.

Analitik karar verme tarzı kullanan bireyler, adaylar hakkında tarafsız ve derinlikli araştırma sürecine girer ve bu süreç sonucunda kararını alır.³¹ Bilişsel kısayol temelli

²⁰ David P. Redlawsk - Richard R. Lau, "Behavioral decision-making", *The Oxford handbook of political psychology*, 2nd ed (New York: Oxford University Press, 2013), 130-164.

²¹ Fayda teorisi için bk. Peter C. Fishburn, "Utility Theory", *Management Science* 14/5 (Ocak 1968), 335-378.

²² Lau - Redlawsk, *How Voters Decide*, 23.

²³ John Paul Minda, *İnsan Nasıl Düşünür? Karar Verme, Hatırlama ve Dünyayı Anlamlandırma Süreçlerimizi Kavramak*, çev. Fırat Çakkalkurt (İstanbul: Okuyan Us Yayınevi, 2021); Steven A. Sloman, "The Empirical Case for Two Systems of Reasoning.", *Psychological Bulletin* 119/1 (1996), 3-22.

²⁴ Daniel Kahneman, *Hızlı ve Yavaş Düşünme* (İstanbul: Varlık Yayınları, 2021).

²⁵ Kahneman, *Hızlı ve Yavaş Düşünme*, 115.

²⁶ Gerd Gigerenzer, "Why Heuristics Work", *Perspectives on Psychological Science* 3/1 (Ocak 2008), 20-29.

²⁷ Anthony Downs, "An Economic Theory of Political Action in a Democracy", *Journal of Political Economy* 65/2 (1957), 135-150; Paul F. Lazarsfeld vd., *The People's Choice: How the Voter Makes Up His Mind in a Presidential Campaign*, *The People's Choice* (Columbia University Press, 1968); Angus Campbell vd., *The American Voter* (Chicago: The University of Chicago Press, 1980).

²⁸ Lau - Redlawsk, *How Voters Decide*, 3.

²⁹ Lau - Redlawsk, *How Voters Decide*, 17.

³⁰ Richard R Lau vd., "Measuring Voter Decision Strategies in Political Behavior and Public Opinion Research", *Public Opinion Quarterly* 82/S1 (Nisan 2018), 911-936.

³¹ Lau - Redlawsk, *How Voters Decide*, 6.

karar vermeyi kullanan birey, yarı otomatik bilişsel bir süreç sonucunda kararını alır. Kararındaki temel gaye kolayca en ideal adaya ulaşmaktır. Bu sebeple kendisine bilişsel tasarruf sağlayacak kısayolları sıklıkla kullanır.³² Partizan karar vermede kişi, adayı parti temelinde değerlendirir. Bilgi işlem sürecinde pasiftir, sadece adayın partisini öğrenirken aktiftir.³³ Hızlı/sade karar verme tarzında birey, kendince önemli birkaç kriter belirleyerek bu kriterler üzerinden kararını alır.³⁴ Son olarak içgörüselsel karar verme tarzını kullanan bireyler, ilave bilgi arayışına girmeyerek sezgilerine dayalı kararlar alır. İçgörüselsel karar vermede birey için önemli olan kararın ne kadar doğru olduğu değil ne kadar iyi hissettirdiğidir.³⁵ Bu çalışmada yukarıda bahsedilen karar alma tarzları Kahneman'ın³⁶ ikili düşünme sistemine benzer olarak ele alınmıştır. Öncelikle daha hızlı ve kolay karar vermeyi sağlayan hızlı/sade, partizan, bilişsel kısayol temelli ve içgörüselsel karar verme ile dindarlık eğilimleri arasındaki ilişkilerin tespiti amaçlanmıştır. İkinci olarak analitik karar alma tarzıyla dindarlık arasındaki bağ ve bu bağda oy vermeyi dinî bir görev olarak görmenin düzenleyici rolü incelenmiştir.

Araştırmada dinin bireylere sunduğu hayat tarzının, düşünme biçiminin ve değerler sisteminin karar verme süreçlerinde etkin bir role sahip olduğu ve bu sebeple daha hızlı ve kolay karar verme tarzlarına yönelik eğilimi artıracığı öngörülmektedir. Öyle ki birey karşılaştığı her durumda yeniden bir araştırma, bilgi toplama ve değerlendirme yerine önceden sahip olduğu değerler sistemini ve dinin sağladığı düşünme biçimini kullanarak, daha hızlı ve kolay yoldan karar verebilir.

Genelde dinlerde özelde İslam'da var olan düşünmeye, araştırmaya yönelik teşvikin bireylerin politik karar verme tarzlarında analitik karar vermeye yönelik etkiyi artıracığı beklenmektedir. Öyle ki Kuran'da eleştirel düşünmeye önem verilmiş ve birçok ayette düşünmeye ve araştırmaya yönelik tavsiyeler yer almıştır.³⁷ Bu durum İslam'ın analitik düşünmeye verdiği önemi göstermesi açısından da dikkat çekicidir. Bunun yanında politik karar verme sürecinde analitik karar vermeyi genel dindarlıktan ziyade dindarlığın dinî bilgileri öğrenip, anlayıp bunları ibadetlerle pratik olarak ortaya koymayı ifade eden bilgi-ibadet boyutunun etkilemesi daha olası gelmektedir. Nitekim dinî bilgileri anlamak ve bunları davranışa dönüştürmek derin bir bilişsel faaliyet gerektirir ve bu durum zamanla bireyin diğer konularda da analitik düşünme ve karar vermeye eğilimli hale gelmesine neden olabilir. Bu nedenle bu çalışmada analitik karar verme ile dindarlığın bilgi-ibadet boyutu arasındaki ilişkiler incelenmektedir. Ayrıca bu çalışmada dindarlığın analitik karar verme ilişkisinde oy vermeyi dinî bir görev olarak görmenin düzenleyici bir etkiye sahip olup olmadığı da araştırılmıştır. Öyle ki oy vermeyi dinî bir görev olarak görmenin bireyin politik karara atfedeceği önemi artıracığı ve analitik karar vermeye yönelik eğilimini yükselteceği, aksi durumun ise bunu azaltacağı öngörülmüştür.

³² Lau - Redlawsk, *How Voters Decide*, 14.

³³ Lau vd., "Measuring Voter Decision Strategies in Political Behavior and Public Opinion Research".

³⁴ Lau - Redlawsk, *How Voters Decide*, 12.

³⁵ Lau vd., "Measuring Voter Decision Strategies in Political Behavior and Public Opinion Research", 915.

³⁶ Kahneman, *Hızlı ve Yavaş Düşünme*.

³⁷ Sadık Tekingür - Recep Uçar, "Din Eğitimi Perspektifiyle Kur'an'daki Taakkul Kavramının Kullanım Anlamları", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20 (2022), 27-46.

Din psikolojisi perspektifinden bakıldığında bireylerin politik tutumları ile dindarlık eğilimleri arasındaki ilişkiye yönelik çalışmaların oldukça sınırlı kaldığı görülmüştür. Oysaki dinin; bireyin duygu, düşünce ve davranışları üzerindeki etkilerini inceleyen bir disiplinde böyle bir konunun ele alınması, alana katkı sağlaması açısından önemlidir. Bunun yanı sıra din psikolojisinin pratik hayattaki yansımalarını artıracığı da düşünülmektedir

Araştırma sorusu, araştırma problemi ve ilgili literatür incelemesi ışığında bu araştırmada aşağıdaki hipotezler belirlenmiştir:

H1: Dindarlık ile bireylerin daha hızlı/kolay karar almasını sağlayacak tarzlar arasında anlamlı ve olumlu ilişki bulunur.

H2: Analitik karar verme ile bilgi-ibadet boyutu arasında anlamlı ve olumlu ilişki bulunur.

H3: Analitik karar verme ve bilgi-ibadet boyutu ilişkisinde oy vermeyi dinî bir görev olarak görmek düzenleyici etkiye sahiptir.

1. Yöntem

Araştırmada ilk olarak dokümantasyon yöntemiyle ilgili literatür taranmış ve araştırmanın teorik zemini oluşturulmuştur. İkinci aşamada nesnelci yaklaşım çerçevesinde nicel desenlerden tarama modeli ve farklı değişkenler arasındaki ilişkileri içeren 'ilişkisel tarama modeli' tercih edilmiştir. Veri toplama öncesi Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Etik Kurulu'ndan 2021-63 sayı ve 01.09.2021 tarihli etik kurul izni alınmıştır.

1.1. Katılımcıların Özellikleri

Araştırmanın çalışma grubu, İstanbul'un farklı ilçelerinde yaşayan ve yaşları 25-65 arası değişen kişilerdir. Grubu oluşturan 310 katılımcı, tesadüfi örnekleme yöntemlerinden tabakalı örnekleme yöntemi kullanılarak seçilmiş, katılımcıların birden fazla özelliğe göre kota konularak dengeli bir biçimde dağılım göstermesi sağlanmıştır. Araştırma verileri toplanırken anket tekniği kullanılmış ve veriler anketörler yardımıyla Kasım-2021 tarihinde sokaklarda ve kafeteryalarda yüz yüze toplanmıştır.

Katılımcılar arasında kadın ve erkek oranı eşit dağılmıştır (%50; N=155). Politik karar verme tarzlarının konu edinildiği bu araştırmada çalışma grubunun en az iki dönem seçim görmüş olduğu varsayılan 25 yaş üstü bireylerden olacak şekilde dağılım göstermesine dikkat edilmiştir. Katılımcıların yaşları 25 ile 65 yaş arasında değişiklik göstermektedir. Araştırmaya katılanların %43,5'ini (N=135) 25-34 yaş arası bireyler; %35,2'sini (N=109) 35-44 yaş arası bireyler; son olarak %21,3'ünü (N=66) 45-65 yaş arası bireyler oluşturmaktadır.

1.2. Ölçme Araçları

Araştırmada konuya, amaca ve probleme uygun ölçme araçlarının bir araya getirilmesi ile oluşturulan anket formu kullanılmıştır. Formun birinci kısmında demografik özellikleri tespit etmeye yarayan sorulara ve bireylerin oy vermeyi dinî bir görev olarak görüp görmediklerini ifade eden maddeye; ikinci kısmında çalışma öncesinde İngilizce'den Türkçe'ye uyarlaması yapılarak geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılan Politik Karar Verme Ölçeği'ne; üçüncü kısmında ise dindarlık eğilimlerini ölçmeye yarayan Dindarlık Ölçeği'ne yer verilmiştir.

1.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada yaş ve cinsiyet gibi demografik değişkenleri tespit etmek amacıyla kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

1.2.2. Politik Karar Verme Ölçeği

Araştırmada bireylerin politik karar alma tarzlarının ölçümü Lau ve arkadaşlarının³⁸ geliştirmiş olduğu *Political Decision Making Scale (PolDec-5)* adlı ölçeğin Türkçe versiyonuyla sağlanmıştır. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması *Politik Karar Verme Ölçeği (PKVÖ)* adıyla olmuş, geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Ölçek, toplam 14 maddeden ve beş alt boyuttan müteşekkildir. Söz konusu boyutlar: Analitik Karar Verme, Bilişsel Kısayol Temelli Karar Verme, Partizan Karar Verme, Hızlı ve Sade Karar Verme ve İçgörüsül (Hislerle) Karar Verme şeklindedir.

Ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğini ortaya koymak amacıyla 715 kişiden oluşan bir çalışma grubundan veri toplanmıştır. Toplanan bu veriler üzerinden ölçeğin geçerli olup olmadığını tespit için ilk olarak açımlayıcı faktör analizlerinden birisi olan temel bileşenler analizi yapılmış ve döndürme yöntemlerinden birisi olan varimax yönteminden yararlanılmıştır. Ölçeğin KMO değeri ,777 olarak tespit edilirken, χ^2 değerinin anlamlı olduğu ($\chi^2=2369,294$; $p = ,000$) görülmüştür. Bu bulgulara göre PKVÖ'nün faktör çıkarmak için uygun olduğu ortaya konmuştur. Ölçeğin aslına uygun olarak 5 alt boyuttan oluştuğu, boyutların toplam varyansın yaklaşık %64'ünü açıkladığı anlaşılmıştır. Araştırmada doğrulayıcı faktör analizi uygulanmış, analiz sonucunda ölçeğin uyum değerlerinin iyi olduğu görülmüştür ($X^2 / df= 2.51$; NFI= .929; RMSEA=0.46; CFI= .956; RFI=.904; GFI= .968; AGFI= .949).

Ölçeğin güvenilirliğini tespit etmek amacıyla en yaygın kullanılan yöntemlerden birisi olan Cronbach alfa Katsayıları kullanılmıştır. Ölçek genelinin ve alt boyutların alfa değerleri kabul edilebilir sınırlarda bulunmuştur: Ölçek geneli $\alpha = ,764$; analitik karar verme; $\alpha = ,681$; partizan karar verme $\alpha = ,657$; hızlı/sade karar verme $\alpha = ,606$; bilişsel kısayol temelli karar verme $\alpha = ,621$; içgörüsül karar verme $\alpha = ,823$.

1.2.3. Dindarlık Ölçeği

Araştırmada dindarlık eğilimlerini ölçmek amacıyla Ayten'in³⁹ geliştirdiği 9 maddeli Dindarlık Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, *inanç-etki* ve *bilgi-ibadet* olmak üzere iki alt boyuttan oluşur (KMO=0,773; $\chi^2=258.387$; $p=000$; varyans açıklama yüzdesi %50,2). İnanç-etki boyutu, bireyin günlük hayatında yeme, içme gibi tercihlerinde, verdiği kararlarda, insanlarla olan sosyal ilişkilerinde dinin ne kadar etkili olduğuna dair maddeler içerir. Bilgi-ibadet boyutu, bireyin namaz, oruç gibi ibadetleri ne düzeyde yaptığı ve Kuran'ı Türkçe ya da Arapça okuyarak dinî bilgi edinip edinmediğine yönelik maddeleri kapsar. Ölçeğin alfa değerlerini Ayten şu şekilde tespit etmiştir: Dindarlık genel $\alpha = ,76$; inanç-etki boyutu $\alpha = ,75$; bilgi-ibadet boyutu $\alpha = ,60$.⁴⁰ Buna ilave olarak bu araştırma için yeniden alfa değerlerine bakılmıştır: Ölçek geneli $\alpha = ,90$; inanç-etki boyutu $\alpha = ,91$; bilgi-ibadet boyutu $\alpha = ,75$.

³⁸ Lau vd., "Measuring Voter Decision Strategies in Political Behavior and Public Opinion Research".

³⁹ Ali Ayten, "Kimlik ve Din: İngiltere'deki Türk Gençleri Üzerine Bir Araştırma", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/2 (Haziran 2012), 101-119.

⁴⁰ Ayten, "Kimlik ve Din", 110.

1.3. Uygulama ve Analiz

Politik karar alma tarzları ve dindarlık arasındaki irtibatı ele alan bu araştırma verilerine iki farklı zaman diliminde aşamalı olarak ulaşılmıştır. Öncelikle İngiltere olan Pol-Dec 5 adlı ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması için Eylül-2021 tarihinde online ve yüz yüze yöntemlerle 715 kişiden veriler toplanmıştır. Ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu anlaşılınca ikinci aşamaya geçilmiştir. Bu aşamada oluşturulan anket formu Kasım-2021 tarihinde yüz yüze bir şekilde 25-65 yaş arasındaki 310 kişiye anketörler yardımıyla uygulanarak araştırma için gerekli olan verilere ulaşılmıştır. Anket uygulanmadan önce katılımcılara gönüllüğün esas olduğu ifade edilmiş ve sonrasında anketin 5-10 dk arasında cevaplandığı görülmüştür.

Verilerin toplanmasının ardından Pol-Dec-5 adlı ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğini ortaya koymak amacıyla ilk olarak KMO ve Bartlett değerlerine bakılmış, sonrasında açıcı ve doğrulayıcı faktör analizinin yanında iç tutarlığı ortaya koyan Cronbach Alfa katsayıları tespit edilmiştir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmasından sonra değişkenlerin değer ve puanlarının dağılımını ortaya koymak amacıyla frekans dağılımına bakılmıştır. Bunun yanında dindarlığın bireylerin daha hızlı ve kolay karar vermesini sağlayan karar verme tarzları üzerindeki etkisini tespit etmek amacıyla regresyon analizinden yararlanılmıştır. Ayrıca bireylerin dindarlık eğilimleri ile analitik karar verme tarzı arasındaki ilişkiyi tespit etmek ve bu ilişkide oy vermeyi dinî bir görev olarak görmenin düzenleyici rolünü bulgulamak amacıyla Hayes⁴¹ tarafından geliştirilen Process Makro eklentisine başvurulmuştur.

2. Bulgular

Araştırmada, dindarlığın politik karar verme tarzları üzerindeki rolünü açıklamak gayesiyle çoklu regresyon analizi yapılmış ve bulgular aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tablo-1: Dindarlığın Daha Hızlı ve Kolay Karar Vermeyi Sağlayan Tarzlar Üzerindeki Etkisine Dair Regresyon Analizi

Dindarlık (Bağımsız Değişken)	R ²	F	β	t	p
Hızlı ve Sade Karar Verme	0.091	30.908	0.302	5.559	0
Bilişsel Kısayol Temelli Karar Verme	0.081	29.447	0.285	5.223	0
Partizan Karar Verme	0.069	22.945	0.263	4.790	0
İçgörüsül Karar Verme	0.056	18.381	0.237	4.287	0

Dindarlığın bireylerin oy verirken daha hızlı/daha kolay bir şekilde karar almasını sağlayan tarzlar üzerindeki etkisini incelemek üzere regresyon analizi yapılmış ve bulgular yukarıdaki tabloda sunulmuştur. Tablo-1'deki bulgulara göre dindarlık bireyin oy kararını verirken daha hızlı/ kolay karar almasını sağlayacak karar verme tarzları üzerinde son derece anlamlı bir yordayıcıdır (p=,000). Beta katsayıları dikkate alındığında dindarlık eğiliminin hızlı ve sade (β: 0.30), bilişsel kısayol temelli (β:0.28), partizan (β:0.26) ve içgörüsül (β:0.23) karar verme tarzları üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu söylenebilir. Ayrıca verilere bakıldığında dindarlığın hızlı ve sade karar verme tarzına yönelik eğilimlerin yaklaşık %9'unu, bilişsel kısayol temelli karar alma tarzına yönelik

⁴¹ Andrew F. Hayes, *Introduction to Mediation, Moderation and Conditional Process Analysis* (New York: Guilford Press, 2022).

eğilimlerin yaklaşık %8'ini, partizan karar verme tarzına yönelik eğilimlerin yaklaşık %7'sini ve içgörüsül karar verme tarzına yönelik eğilimlerin ise yaklaşık %6'sını açıkladığı görülmüştür. Buna göre dindarlık eğilimindeki artışla birlikte bireyin oy verirken daha hızlı ve daha kolay vermesini sağlayacak tarzlara yönelik eğilimi artmaktadır. Bir başka deyişle bireylerin dindarlık eğilimleri arttıkça politik karar verme sürecinde şu hususlara yönelik eğilimleri de artmaktadır:

- Sadece birkaç hususu göz önünde bulundurup adaylar hakkında tüm açılardan araştırma yapmadan karar verme eğilimi
- Kendince en önemli gördüğü gerekçe üzerinden karar verme eğilimi
- Daha tanıdık olan adaya oy verme eğilimi
- Beklentilerini asgari düzeyde karşılayan adaya oy verip diğerlerini tam anlamıyla araştırmama eğilimi
- Güvendiği kişi veyahut grupların tavsiyelerine uyma eğilimi
- Partiyi daha çok dikkate alarak adaya daha az önem atfetme eğilimi
- Topladığı bilgileri desteklediği politik parti gözüyle yorumlama eğilimi
- İçgörülerini dikkate alarak araştırma yapmadan karar verme eğilimi

Tablo-2: Bilgi-İbadet Boyutu ve Analitik Karar Verme İlişkisi ve Oy Vermeyi Dinî Görev Olarak Görmenin Düzenleyici Rolü

Analistik Karar Verme (Y)	Kestirim (b)	Standart Sapma	t	AS	ÜS
Dindarlık Bilgi İbadet (X)	0.76*	0.29	2.57	0.17	1.34
Dinî Görev Görmek (W)	1.53*	0.65	2.35	0.25	2.81
Etkileşim Terimi (X.W)	-0.31*	0.15	-2.01	-0.61	-0.007
Model Özeti	R ² =0.057	Δ R ² =0.012	F: 2.419		p: 0.066

*p<0.05, **p<0.01 **AS:** Bootstrap güven aralığı alt sınır **ÜS:** Bootstrap güven aralığı üst sınır

Hayes tarafından geliştirilen ve düzenleyicilik analizinde kullanılan yöntemlerden birisi olan Process makro eklentisi, bootstrap tekniğiyle 5000 yeniden örneklem yapmakta ve bu analizde hipotezin doğrulanabilmesi için %95 güven aralığının iki uç değerinin sıfırı (0) kapsamaması gerekmektedir. Tablo-2'de sunulan verilere göre genel dindarlığın bilgi-ibadet boyutunun analitik karar vermeyi anlamlı düzeyde yordadığı görülmektedir (b=0.76, p<0.05). Nitekim bootstrap alt ve üst değerlerinin sıfırı (0) kapsamaması da bunu destekler niteliktedir. Yani dindarlığın bilgi-ibadet boyutuna yönelik eğilim arttıkça bireylerin tüm alternatifleri tespit edip onlar hakkında araştırma yapmaya, adaylar hakkında ayırım yapmadan eşit miktarda ve derinlikli bir şekilde bilgi toplamaya yönelik eğilimi arttığı söylenebilir. Bunun yanında oy vermeyi dinî görev olarak görmenin de analitik karar vermeyi istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde yordadığı tespit edilmiştir (b=1.53, p<0.05). Ayrıca bağımsız değişken olan bilgi-ibadet boyutu ile düzenleyici değişken olduğu düşünülen oy vermeyi dinî görev olarak görmenin çarpımından elde edilen ve düzenleyicilik etkisi olup olmadığını gösteren etkileşim terimine bakıldığında p<0.05 olduğu ve bootstrap alt ve üst değerlerinin sıfırı kapsamadığı için anlamlı olduğu görülmüştür. Yani oy vermeyi dinî görev olarak görmek, bilgi-ibadet boyutu ile analitik karar alma tarzı arasındaki ilişkide düzenleyici etkiye sahiptir. Bunlara ilave olarak bilgi-

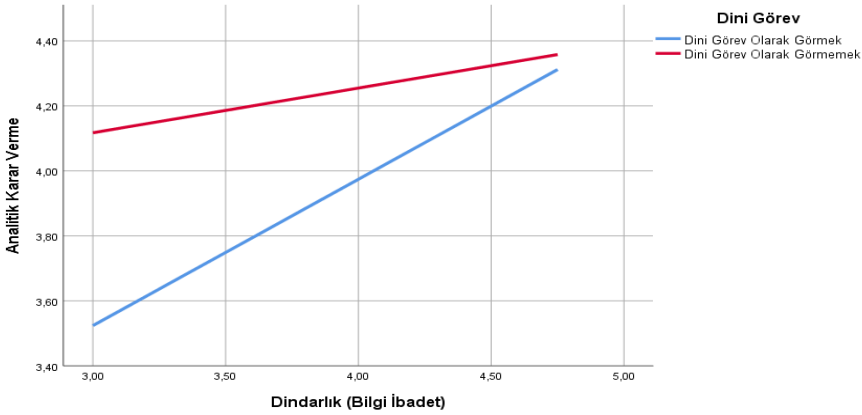
ibadet boyutu analitik karar vermenin yaklaşık %6'sını açıklarken oy vermeyi dinî görev olarak görmek analize dahil edildiğinde açıklanan varyanstaki değişim %1.2 olmaktadır. Aşağıdaki tabloda ise bu düzenleyici etkinin hangi yönde olduğunu gösteren veriler bulunmaktadır.

Tablo-3: Oy Vermeyi Dinî Görev Olarak Görmeye Göre Dindarlığın Bilgi İbadet Boyutunun Analitik Karar Verme Üzerindeki Durumsal Etkileri

	Kestirim (b)	Standart Sapma	t	AS	ÜS
Oy Vermeyi Dinî Görev Görenler	0.45**	0.14	3.08	0.16	0.73
Oy Vermeyi Dinî Görev Görmeyenler	0.13**	0.05	2.65	.03	0.23

Tablo-3'te sunulan veriler incelendiğinde oy vermeyi dinî görev olarak görenler ile görmeyenler için dindarlığın bilgi-ibadet boyutunun analitik karar verme eğilimleri üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu söylenebilir. (Sırasıyla $b=0.45$ ve $b=0.13$, $p<0.05$). Kestirim kat sayılarına bakıldığında ise oy vermeyi dinî görev olarak gören bireylerin ($b=0.45$) analitik karar verme tarzına yönelik eğiliminin oy vermeyi dinî görev olarak görmeyenlere ($b=0.13$) göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu etkileşimi daha iyi anlamak için oluşturulan grafik Şekil-1'de sunulmuştur.

Grafik-1: Oy Vermeyi Dinî Bir Görev Olarak Görmenin Dindarlık ve Analitik Karar Verme Arasındaki Aracı Rolü

Grafik-1 incelendiğinde oy vermeyi dinî görev olarak görmenin dindarlığın analitik karar verme üzerindeki etkisini artırdığı görülmektedir. Bir başka deyişle yukarıdaki tablo ve grafiklere bakılarak dindarlığın bilgi ibadet boyutunun analitik karar vermeyi etkilediği, oy vermeyi dinî bir görev olarak görmenin ise bu etkiyi artırdığı söylenebilir. Oy vermeyi dinî görev olarak görmeyenlerin de bilgi-ibadet boyutunun etkisiyle analitik karar almaya yönelik eğilimi artsa da dinî görev bilinci ile yapanlarınki kadar fazla artmamıştır. Tüm bu veriler H2 ve H3 hipotezini destekler niteliktedir.

Sonuç

Çalışmada bireylerin politik kararlar alırken edindikleri farklı karar alma tarzlarıyla dindarlık eğilimleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın temel amacı politik kararlar verme tarzları ile dindarlık arasındaki ilişkiyi ele almaktır. Bunun yanında analitik karar alma ile dindarlık eğilimi arasındaki ilişkide oy vermeyi dinî bir görev

olarak görmenin düzenleyici etkisini tespit etmek de amaçlanmıştır. Araştırma İstanbul'daki farklı ilçelerden 310 katılımcı ile yürütülmüştür.

Araştırmada ilk olarak bireylerin dindarlık eğilimleri ile hızlı ve kolay yoldan politik kararlarını vermelerini sağlayan karar alma tarzları arasındaki ilişki ve etkileşim incelenmiştir. Bulgulara göre, dindarlık eğilimindeki artışla birlikte, zikredilen karar verme tarzlarına yönelik eğilimin arttığı tespit edilmiştir. Dinin bireylere sunduğu dünya görüşü, düşünme biçimi ve değerler sisteminin bu hususta etkili olduğu düşünülmüştür. Nitekim birey karar vermesi gereken her bir durumda yeniden araştırma, bilgi toplama, analiz edip değerlendirme yerine sahip olduğu değerler sistemi vasıtasıyla daha kolay yoldan karar verme eğiliminde olabilir.⁴² Ayrıca dinin sağladığı sosyal grup desteği⁴³ bireyin içinde bulunduğu dinî grubun değerlerini karar verirken kullanmasına ve bu süreçte diğer grup üyelerinin fikirlerinden yararlanmasına sebep olabilir. Bununla birlikte din ve dindarlık zamanla bireyde içkin bir hale gelerek ona içgörüler sağlayabilir ve birey farkında olmasa da bu içgörüler aracılığıyla kararlar alabilir.

Dindarlığın verdiği güven duygusu da bireylerin daha hızlı ve kolay vermesini sağlayacak tarzlara eğilim göstermesine sebep olmuş olabilir. Çünkü din, yapısı itibarıyla sadakat ve bağlılık gibi duygularla doğrudan ilişkili olmasının yanı sıra bireyler için büyük bir güven kaynağıdır.⁴⁴ Dinin vermiş olduğu güven duygusu bireylerin karar alma sürecinde daha az tereddüt etmelerine ve daha hızlı karar alma tarzlarına yönelmelerine sebep olabilir. Çünkü bireyin kendisinden daha büyük ve her şeyi görüp kuşatan aşkın bir varlığa inanması, bireyin sahip olduğu endişe ve kaygıları azaltır ve birey aşkın varlığın bilgisine dayanarak daha güvende hisseder. Bunun sonucu olarak daha hızlı karar alabilir. Yapılan araştırmalarda da dindarlık ve özgüven arasında pozitif yönde korelasyonel ilişkiler tespit edilmiştir.⁴⁵

Çalışmada analitik karar verme; bireyin dinî bilgileri araştırması, Kur'an ve diğer dinî metinleri okumayı öğrenmesinin yanı sıra namaz-oruç gibi ibadetleri hayata geçirmesini ifade eden bilgi-ibadet alt boyutu ile ilişkili olarak ele alınmıştır. Bu hususta analitik karar vermenin de bireyin daha fazla araştırıp, tüm seçenekleri gözden geçirerek en derinlikli bilgiye ulaşmasını sağlamanı ifade etmesi etkili olmuş ve bu karar verme tarzının bilgi-ibadet boyutu ile daha ilişkili olabileceği düşünülmüştür. Nitekim daha önceden bilişsel tarzlar ile dindarlık ilişkisine yönelik yapılan çalışmalarda da dindarlığın alt boyutlarının ve farklı dindarlık türlerinin bu ilişkide etkili olduğu bulgulanmıştır.⁴⁶ Ayrıca bu çalışmada oy vermeyi dinî bir görev olarak görmenin düzenleyici bir etkisi olacağı, yani dinî görev bilinci ile oy vermenin dindarlığın analitik karar vermeye yönelik etkisini artıracığı düşünülmüştür. Nitekim oy vermeyi dinî görev olarak görmenin karara

⁴² Ali Ayten, "Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 29/2 (2005), 186.

⁴³ Abdülbaki Kinsün, "Dini Gruplar Sosyolojisi", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/8 (Aralık 2016), 219.

⁴⁴ Nazan Sertkaya, *Güvenin Yeni Dini İmkanları: Güven ve Dindarlık Üzerine Bir İnceleme* (Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 81.

⁴⁵ Hakan Sarıçam - Metin Güven, "Özgüven ve Dini Tutum", *The Journal of Academic Social Science Studies* 5/7 (2012), 582.

⁴⁶ Hasan G. Bahçekapılı - Onurcan Yılmaz, "The Relation between Different Types of Religiosity and Analytic Cognitive Style", *Personality and Individual Differences* 117 (Ekim 2017), 267-272.

atfedilen önemi artıracacağı, bunun neticesi olarak bireyin daha derinlikli bir araştırmaya gideceği öngörülmüştür.

Yapılan analizler sonucunda dindarlığın bilgi-ibadet boyutunun, bireylerin politik kararını verirken analitik karar verme tarzına yönelik eğilimlerini artırdığı tespit edilmiştir. Bunun yanında oy vermeyi dinî bir görev olarak görmenin de dindarlığın analitik karar verme üzerindeki etkisini artırdığı görülmüştür. Dinlerin düşünmeyi ve araştırmayı tavsiye eden ifadeleri göz önünde bulundurulduğunda bu bulgular son derece anlamlı görülmüştür. Nitekim Kuran-ı Kerim'e bakıldığında da akletmeyi, düşünmeyi salık veren birçok ayet olduğu, olay ve olgular arasında bağ kurma, paradoks ve çelişkileri düşünerek açıklığa kavuşturma, eleştirel düşünerek kritik bir şekilde değerlendirme gibi anlamlarda kullanılan "taakkul" kavramının da yaklaşık 49 yerde kullanıldığı görülmüştür.⁴⁷ Ayrıca İslam, bireyin dinî açıdan mükellef olarak emir ve yasaklara muhatap olmasını akıllı olmasına, yani sağlıklı bir şekilde düşünebilmesine, muhakeme yeteneğinin olmasına ve çıkarımlar yapabilmesine bağlamıştır.⁴⁸ Kavramın bu kadar çok yerde kullanılması ve mükellefiyetin akıllı olmaya bağlanması İslam'ın analitik düşünmeye verdiği önemi göstermesi açısından son derece önemlidir.

Literatür incelendiğinde politik karar alma tarzları ve dindarlık eğilimleri arasındaki ilişkiye dair herhangi bir çalışma tespit edilememiştir. Dindarlık ve politik eğilimler arasında yapılan çalışmalar konunun bilişsel arka planından ziyade sosyolojik ve tarihsel arka planına odaklanmıştır.⁴⁹ Psikoloji literatürü içerisinde yapılan çalışmalar da karar verme tarzlarına değil bireylerin dindarlık düzeyleri ile sağcılık-solculuk, liberallik-muhafazakarlık düzeyleri arasındaki ilişkiye odaklanmıştır.⁵⁰ Bununla birlikte bilişsel psikoloji içerisinde yapılan çalışmalar incelendiğinde, dindarlık düzeyleri ile bilişsel stiller arasındaki ilişkiye yönelik çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Tespit edilen çalışmalar incelendiğinde dindarlığın eleştirel/analitik düşünme üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu görülse de⁵¹ bireylerin sahip oldukları farklı dindarlık eğilimlerinin ve farklı dindarlık boyutlarının analitik düşünme ve dindarlık ilişkisinde etkili olabileceği tespit edilmiştir. Nitekim Bahçekapılı ve Yılmaz⁵² yaptıkları araştırmada dindarlığın analitik düşünme üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu, fakat arayış dindarlığına (quest religiosity) eğilimli olan bireylerin analitik düşünmeye yatkın olduğunu tespit etmiştir. Bununla birlikte Şahin ve arkadaşları da⁵³ yaptıkları araştırmada, içselleştirilmiş dinî motivasyonla eleştirel düşünmenin ilişkili olduğunu tespit etmiştir.

⁴⁷ Tekingür - Uçar, "Din Eğitimi Perspektifiyle Kur'an'daki Taakkul Kavramının Kullanım Anlamları", 29-31.

⁴⁸ Yusuf Şen, "İslam Hukuk Felsefesi Bağlamında Kritik-Analitik Düşünme Fıkıh İlişkisi", *Ekev Akademi Dergisi* 20/66 (2016), 697.

⁴⁹ Bilecen, "Understanding Voting Behaviour in Turkey: Ethnicity vs. Religion"; Çarçoğlu, "Electoral Choice and Religion: Turkey"; Yılmaz Esmer - Thorleif Pettersson, "The Effects of Religion and Religiosity on Voting Behavior", *The Oxford Handbook of Political Behavior*, ed. Russell J. Dalton - Hans-Dieter Klingemann (Basım Yeri: Oxford University Press, 2007).

⁵⁰ S. Adil Sarıbay - Onurcan Yılmaz, "Analytic Cognitive Style and Cognitive Ability Differentially Predict Religiosity and Social Conservatism", *Personality and Individual Differences* 114 (Ağustos 2017), 24-29; Christopher Lockhart vd., "Religion Makes—and Unmakes—the Status Quo: Religiosity and Spirituality Have Opposing Effects on Conservatism via RWA and SDO", *Religion, Brain & Behavior* 10/4 (Ekim 2020), 379-392.

⁵¹ M. Emrullah Duran, "Eleştirel Düşünme ve Dindarlık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Nicel Bir Araştırma", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23/43 (2021), 53-79.

⁵² Bahçekapılı - Yılmaz, "The Relation between Different Types of Religiosity and Analytic Cognitive Style".

⁵³ Meryem Şahin vd., "Dindarlık ve Biliş: İçsel Dini Motivasyon ile Eleştirel Düşünme ve İkili Düşünme Arasındaki İlişkiler", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 27/1 (2023), 281-296.

Bu bağlamda bu araştırma sonucunda ulaşılan bulgularda da dindarlık ve analitik düşünme ve karar verme arasındaki ilişkide dindarlık boyutlarının önemli olduğu ve dindarlığın bilgi-ibadet boyutuna daha eğilimli olan bireylerin politik karar verme sürecinde analitik karar vermeye daha yatkın olduğu görülmüştür. Bunun yanında oy vermeyi dinî bir görev olarak görmenin de dindarlığın analitik karar verme üzerindeki etkisini artırdığı tespit edilmiştir. Bu sonuç da son derece anlamlı bulunmuştur. Nitekim bireyin oy vermeyi dinî bir görev olarak görmesiyle karar sonucuna yönelik hissedeceği sorumluluk duygusunun artacağı ve artan sorumluluk duygusu sebebiyle de bireyin daha isabetli bir karar vermek için derinlikli araştırma yapıp tüm seçenekleri gözden geçirerek karar vermeye daha eğilimli olacağı düşünülmüştür. Zira genelde tüm dinler özelde ise İslam açısından sorumluluk kavramı önemli bir konuma sahiptir. Öyle ki Kuran’da birçok ayette insanın yüklendiği sorumluluğa atıf yapılmış ve üstlendiği sorumluluklar sebebiyle görevlerini unutmaması gerektiği zikredilmiştir.⁵⁴ Bunların bir sonucu olarak yapılan araştırmalarda da dindarlık düzeyi ile sorumluluk arasında pozitif yönde ilişkiler olduğu tespit edilmiştir.⁵⁵

Sonuç olarak genel anlamda bakıldığında bu araştırmada dindarlık ile politik karar verme tarzları arasındaki ilişkiye dair önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre dindarlık eğilimleri arttıkça bireylerin daha hızlı ve kolay karar vermeyi sağlayan tarzlara yönelik eğiliminin arttığı görülmüştür. Ayrıca dindarlık ve analitik karar verme arasındaki ilişkide dindarlığın boyutlarının önemli olduğu ve bilgi-ibadet boyutunun analitik karar vermeye yönelik eğilimi artırdığı tespit edilmiştir. Bunun yanında oy vermeyi dinî bir görev olarak görmenin bu ilişkide düzenleyici bir role sahip olduğu ve analitik karar vermeye yönelik eğilimi daha fazla artırdığı görülmüştür.

Araştırmada önemli sonuçlara ulaşılsa da şüphesiz pek çok sınırlılıklar da mevcuttur. Öncelikle nicel yöntemle yapılan bu araştırma değişkenler arasındaki ilişkileri gösterse de yöntemin sınırlılıkları sebebiyle bu ilişkilerin neden olduğuna ve etkili olan diğer faktörlere yönelik derinlikli nitel araştırmalara ihtiyaç duymaktadır. Bunun yanında araştırmada dindarlığın alt boyutlarının da politik kararlar almada etkili olduğu tespit edilmiş, gelecekte öngörülen araştırmalarda dindarlığın farklı boyutlarını ve farklı dindarlık yönelimlerini ele alan ölçeklerle yapılacak çalışmalara ihtiyaç olduğu görülmüştür. Ayrıca İstanbul’dan toplanan verilerle yürütülen bu çalışmanın farklı bölge ve kültürlerden de veriler toplanarak yürütülmesi, bölge ve kültürlere göre değişen politik kararlar alma ve dindarlık ilişkisini göstermesi açısından da ufuk açıcı olabilir.

⁵⁴ Yasin Samet Kazel, “Orta Yetişkinlik Döneminde Sorumluluk ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Nicel Bir Araştırma”, *Türk Din Psikolojisi Dergisi* 7 (2023), 50.

⁵⁵ Kazel, “Orta Yetişkinlik Döneminde Sorumluluk ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Nicel Bir Araştırma”, 66.

Kaynakça | References

- Acar, Ali vd. “Religious Factors On The Voter Behavior”. *International Journal of Multidisciplinary Thought* 2/4 (2012), 209-215.
- Aliefendioğlu, Yılmaz. “Temsili Demokrasinin ‘Seçim’ Ayağı”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 60 (2005), 71-96.
- Aslan, Mert. *Siyasal İletişim ve Din: Seçmen Davranışında Dini İnançların Rolü Üzerine Bir Araştırma*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.
- Aytaç, S. Erdem - Stokes, Susan C. *Ne Değişir ki?* İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2020.
- Ayten, Ali. “Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 29/2 (2005), 185-204.
- Ayten, Ali. “Kimlik ve Din: İngiltere’deki Türk Gençleri Üzerine Bir Araştırma”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/2 (Haziran 2012), 101-119.
- Ayten, Ali - Vural, M. Enes. *Ah Bu Gençler: Günümüz Gençliğinde Dini Kimliğin Görünümleri*. İstanbul: İz Yayınları, 2023.
- Bahçekapılı, Hasan G. - Yılmaz, Onurcan. “The Relation between Different Types of Religiosity and Analytic Cognitive Style”. *Personality and Individual Differences* 117 (Ekim 2017), 267-272. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.06.013>
- Bilecen, Halil. “Understanding Voting Behaviour in Turkey: Ethnicity vs. Religion”. *Akademik Bakış Dergisi* 56 (2016), 531-553.
- Brunswick, Egon. *Perception and the Representative Design of Psychological Experiments*. California: University of California Press, 3. Basım, 1956.
- Campbell, Angus vd. *The American Voter*. Chicago: The University of Chicago Press, 1980.
- Coşkun, Bayram - Çetin, Mehmet Şirin. “Yerel Seçimlerde Seçmen Davranışını Etkileyen Faktörler: Muş Örneği”. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7/6 (2019), 241-255. <https://doi.org/10.18506/anemon.636166>
- Çarkoğlu, Ali. “Electoral Choice and Religion: Turkey”. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. ed. William R. Thompson. Oxford: Oxford University Press, Eylül 2019. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.683>
- Downs, Anthony. “An Economic Theory of Political Action in a Democracy”. *Journal of Political Economy* 65/2 (1957), 135-150. <https://www.jstor.org/stable/1827369>
- Duran, M. Emrullah. “Eleştirel Düşünme ve Dindarlık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Nicel Bir Araştırma”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23/43 (2021), 53-79. <https://doi.org/10.17335/sakaifd.905315>
- Edwards, Ward. “The theory of decision making”. *Psychological Bulletin* 51/4 (1954), 380-417. <https://doi.org/10.1037/h0053870>
- Esmer, Yılmaz - Pettersson, Thorleif. “The Effects of Religion and Religiosity on Voting Behavior”. *The Oxford Handbook of Political Behavior*. ed. Russell J. Dalton - Hans-Dieter Klingemann. 1-29. New York: Oxford University Press, 2007. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199270125.003.0025>
- Fishburn, Peter C. “Utility Theory”. *Management Science* 14/5 (Ocak 1968), 335-378. <https://doi.org/10.1287/mnsc.14.5.335>
- Gencer, Nevzat. “Çorum’da Dindarlık-Seçmen Tercihi İlişkisi”. *Uluslararası Bütün Yönleriyle Çorum Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. ed. Zekeriya Işık. 409-430. Ankara: Salmat Basım Yayım, 2016.

- Gigerenzer, Gerd. "Why Heuristics Work". *Perspectives on Psychological Science* 3/1 (Ocak 2008), 20-29. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6916.2008.00058.x>
- Günay, Ünver. *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*. İstanbul: Erzurum Kitaplığı Yayınları, 1999.
- Hayes, Andrew F. *Introduction to Mediation, Moderation and Conditional Process Analysis*. New York: Guilford Press, 3. Basım, 2022.
- Hökelekli, Hayati. "Din, Dindarlık ve Boyutları". *Din Psikolojisi*. ed. Hayati Hökelekli. 23-39. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2018.
- Kahneman, Daniel. *Hızlı ve Yavaş Düşünme*. İstanbul: Varlık Yayınları, 15. Basım, 2021.
- Kazel, Yasin Samet. "Orta Yetişkinlik Döneminde Sorumluluk ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Nicel Bir Araştırma". *Türk Din Psikolojisi Dergisi* 7 (2023), 43-69. <https://doi.org/10.59379/tdpd.1265346>
- Keçeci, İzzet Burak. *Yerel Seçimlerde Seçmen Tercihlerini Etkileyen Faktörler: Ankara Örneği*. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Kinsün, Abdülbaki. "Dini Gruplar Sosyolojisi". *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/8 (Aralık 2016), 210-227.
- Lau, Richard R vd. "Measuring Voter Decision Strategies in Political Behavior and Public Opinion Research". *Public Opinion Quarterly* 82/S1 (Nisan 2018), 911-936. <https://doi.org/10.1093/poq/nfy004>
- Lau, Richard R. - Redlawsk, David P. *How Voters Decide: Information Processing in Election Campaigns*. New York: Cambridge University Press, 2006.
- Lazarsfeld, Paul F. vd. *The People's Choice: How the Voter Makes Up His Mind in a Presidential Campaign*. *The People's Choice*. Columbia University Press, 1968. <https://doi.org/10.7312/laza93930>
- Lockhart, Christopher vd. "Religion Makes—and Unmakes—the Status Quo: Religiosity and Spirituality Have Opposing Effects on Conservatism via RWA and SDO". *Religion, Brain & Behavior* 10/4 (Ekim 2020), 379-392. <https://doi.org/10.1080/2153599X.2019.1607540>
- Miller, George A. "The magical number seven, plus or minus two: Some limits on our capacity for processing information". *Psychological Review* 63/2 (1956), 81-97. <https://doi.org/10.1037/h0043158>
- Minda, John Paul. *İnsan Nasıl Düşünür? Karar Verme, Hatırlama ve Dünyayı Anlamlandırma Süreçlerimizi Kavramak*. çev. Fırat Çakkalkurt. İstanbul: Okuyan Us Yayınevi, 1. Basım, 2021.
- Polat, Ferihan. *Dinin Türk Seçmen Davranışı Üzerindeki Etkisi: Denizli İli Örneği*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009.
- Redlawsk, David P. - Lau, Richard R. "Behavioral decision-making". *The Oxford handbook of political psychology*, 2nd ed. 130-164. New York: Oxford University Press, 2013.
- Sarıçam, Hakan - Güven, Metin. "Özgüven ve Dini Tutum". *The Journal of Academic Social Science Studies* 5/7 (2012), 573-586. https://doi.org/10.9761/jasss_244
- Sarıbay, S. Adil - Yılmaz, Onurcan. "Analytic Cognitive Style and Cognitive Ability Differentially Predict Religiosity and Social Conservatism". *Personality and Individual Differences* 114 (Ağustos 2017), 24-29.

<https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.03.056>

- Sertkaya, Nazan. *Güvenin Yeni Dini İmkanları: Güven ve Dindarlık Üzerine Bir İnceleme*. Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Slovic, Steven A. "The Empirical Case for Two Systems of Reasoning." *Psychological Bulletin* 119/1 (1996), 3-22. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.119.1.3>
- Slovic, Paul vd. "Behavioral Decision Theory". *Annual Review of Psychology* 28/1 (Şubat 1977), 1-39. <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.28.020177.000245>
- Slovic, Paul - Lichtenstein, Sarah. "Comparison of Bayesian and Regression Approaches to the Study of Information Processing in Judgment". *Organizational Behavior and Human Performance* 6/6 (Kasım 1971), 649-744. [https://doi.org/10.1016/0030-5073\(71\)90033-X](https://doi.org/10.1016/0030-5073(71)90033-X)
- Şahi, Meryem vd. "Dindarlık ve Biliş: İçsel Dini Motivasyon ile Eleştirel Düşünme ve İkili Düşünme Arasındaki İlişkiler". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 27/1 (2023), 281-296. <https://doi.org/10.18505/cuid.1238218>
- Şen, Yusuf. "İslam Hukuk Felsefesi Bağlamında Kritik-Analitik Düşünme Fıkıh İlişkisi". *Ekev Akademi Dergisi* 20/66 (2016), 697-712.
- Takemura, Kazuhisa. *Behavioral Decision Theory*. Tokyo: Springer Japan, 2014. <https://doi.org/10.1007/978-4-431-54580-4>
- Tekingür, Sadık - Uçar, Recep. "Din Eğitimi Perspektifiyle Kur'an'daki Taakkul Kavramının Kullanım Anlamları". *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20 (2022), 27-46. <https://doi.org/10.34085/buifd.1167119>
- Temizel, Metehan. *Türkiye'de Seçmen Davranışlarında Sosyo-Psikolojik , Kültürel ve Dinsel Faktörlerin Rolü: Kuramsal ve Ampirik Bir Çalışma*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012.
- Topuz, İlhan. "Dinî Değerlerin Karar Alma Süreçlerindeki Etkisi". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 13/3 (2013), 69-88. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3344462>